

DE WILDE ROZEN VAN MEIJENDEL

Bert Maes, Ekologisch Adviesburo Maes, Achter Clarenburg 2, 3511 JJ Utrecht, 030 230 28 04.

INLEIDING

In 1994 is een inventarisatie verricht van de oorspronkelijk inheemse (autochtone) bomen en struiken in Meijndel, als onderdeel van een onderzoek in de Nederlandse kustduinen. Dit duinonderzoek maakt weer deel uit van het in 1991 gestarte landelijk onderzoek van het Informatie- en Kennis-Centrum Natuurbeheer (IKC-Natuurbeheer) van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV). Het onderzoek van de kustduinen is uitgevoerd door het Ekologisch Adviesburo Maes te Utrecht.

Een van de verrassingen van het onderzoek was de ontdekking van enkele zeer zeldzame rozesoorten in Meijndel, waarvan *Rosa elliptica* wellicht als nieuw voor de Nederlandse flora mag worden opgevat. Deze ontdekking is een goede aanleiding voor een overzicht van de wilde rozesoorten van Meijndel.

Geïventariseerde rozen

In Meijndel werden twaalf verschillende soorten rozen aangetroffen, alsmede van één van deze soorten nog een bepaalde variëteit. In de Nederlandse duinen komen in totaal zestien rozesoorten voor.

Omdat Heukels' Flora van Nederland tamelijk onvolledig is voor wat betreft de rozen, is in deze bijdrage de naamgeving aangehouden van de Flora Europaea (Klastersky, 1978).

Behalve de reeds genoemde *Rosa elliptica*, die tot de Egelantiergroep behoort, werden in Meijndel drie soorten aangetroffen uit de groep van de Struweelrozen: *Rosa subcanina*, *Rosa vosagiaca* (Kale struweelroos) en *Rosa caesia* (Behaarde struweelroos). Deze struweelrozen zijn alle drie zeldzaam.

Uit de groep van de Hondsoozen werden genoteerd de soorten *Rosa canina* (Hondsoos), *Rosa nitidula*, *Rosa obtusifolia* (Stompbladige roos) en *Rosa corymbifera* (Heggeroos) en de variëteit *Rosa corymbifera* var. *Laxa*. Verder werden aangetroffen *Rosa rubiginosa* (Egelantier) en *Rosa pimpinellifolia* (Duinroosje), beide inheems, en de niet-inheemse, aangeplante soorten *Rosa rugosa* (Bottelroos) en *Rosa majalis* (Kaneelroos).

Buiten Meijndel komen in de duinen nog de volgende soorten voor: uit de Viltroengroep *Rosa*

ROZEN

tomentosa (Viltroos), onder andere bij Cadzand, en *Rosa sherardii* (Berijpte viltroos), onder andere bij Bergen aan Zee; uit de Egelantiergroep *Rosa micrantha* (Kleinbloemige roos), onder ander op Walcheren, en uit de Struweelroosgroep *Rosa subcollina*, die alleen bekend is van Schiermonnikoog. In de kalkarme duinen ten noorden van Bergen nemen de wilde rozen in kwantitatieve zin aanzienlijk af.

Foto 1: Rozen-excursie Meijndel, 21 juni 1995, Hoge pad bij Radiosprang in Meijndel, vlnr: N.C.M. (Bert) Maes), H. (Henk) Doing, C. (Chris) Rövekamp en F.C. (Frans) Hooijmans. Foto: J.J.M. Otten.

Rosa elliptica

Rosa elliptica is in 1994 in Meijndel aangetroffen langs het Hoge Pad en in de omgeving van de Noorderpan (ten noorden van de Meeuwenhoek). Langs het Hoge Pad staan enkele grote exemplaren.

In de literatuur wordt *Rosa elliptica* niet tot de inheemse Nederlandse flora gerekend. De soort bereikt bij ons land min of meer zijn noordgrens. *Rosa elliptica* is in het verleden op twee plaatsen, bij Joure en Zutphen, waargenomen in wegbermen (P. Heukels, ongepubl.). Na de vondsten in Meijndel vond ik de soort in 1995 onverwacht op nog twee andere plaatsen in het duingebied: de Schotsman op Walcheren en de Westerplas op Schiermonnikoog. De recente vondsten van de soort

in het duingebied geven aan dat *Rosa elliptica* tot de Nederlandse flora mag worden gerekend. Alle groeiplaatsen waar *Rosa elliptica* werd aangetroffen hebben een relatief jonge bodem. Zowel de Schotsman als de Westerplas zijn nieuwe duinen waar vrij snel allerlei besdragende struiksoorten als Duindoorn, Braamsoorten, Rozesoorten, Eenstijlige meidoorn en Gewone vlier spontaan zijn opgekomen. Ongetwijfeld spelen vogels een belangrijke rol bij de verspreiding. In Meijendel komt *Rosa elliptica* voor langs paden waar in het verleden bij de aanleg grondverzet heeft plaats gevonden.

De struweelrozen

De struweelrozen komen evenals *Rosa elliptica* meestal op jonge bodems voor. *Rosa vosagiaca* staat onder meer in een gebied met oude duinstruwelen bij de Noorderpan. Ook in oud duinstruweel kunnen door verstuing en door graafactiviteiten van konijnen lokaal pioniersituaties ontstaan die geschikt zijn voor nieuwe vestiging van wilde rozen.

Struweelrozen als *Rosa subcanina*, *Rosa vosagiaca* en *Rosa caesia* hebben hun zwaartepunt in Noord-Europa. In de Nederlandse duinen waren deze soorten alleen bekend van Schiermonnikoog (P. Heukels, ongepubl.).

De Hondсроzen

De vier genoemde rozen uit de Hondrozensgroep (*Rosa canina*, *Rosa nitidula*, *Rosa obtusifolia* en *Rosa corymbifera*) komen algemeen in het duingebied voor, al kunnen plaatselijk verschillen in talrijkheid optreden.

In Meijendel komt van *Rosa corymbifera* op één plaats de variëteit *Laxa* voor, die zich kenmerkt door een dichtviltige beharing van het blad. Deze rozevariëteit is in de handel als onderstam. Of het hier gaat om een aangeplant dan wel een spontaan gevestigd exemplaar is niet duidelijk.

Herkomst

Een intrigerende vraag is hoe de aanwezigheid van *Rosa elliptica* en de drie Struweelrozen in Meijendel is te verklaren. Aanplant kan niet met zekerheid worden uitgesloten. De genoemde rozen zijn gemakkelijk te verwisselen met Egelantier. Vooral na 1950 is Egelantier (evenals Duinroosje) in Meijendel op diverse plaatsen aangeplant, soms in grote aantallen. Vóór 1940 werd het in

ROZEN

Meijendel uitgeplante plantsoen betrokken van handelskwekerijen; na 1950 gebeurde dit slechts bij uitzondering en in geringe aantallen. Het is dan ook denkbaar dat *Rosa elliptica* en de drie Struweelrozen bij toeval in elders aangekochte rozenmengsels aanwezig waren die in Meijendel werden uitgeplant.

Anderzijds ligt het niet erg voor de hand, dat bij het oogsten voor de kweek van bottels van Egelantier, in Nederland (anders dan bijvoorbeeld in Frankrijk) vermenging met bottels van deze zeldzame rozesoorten kon plaatsvinden. De vroegere chef van de afdeling Bepantingen (thans afdeling UTB) van de voormalige Duinwaterleiding, de heer A. Kraaij, deelde mee dat door de Duinwaterleiding geen zaad van rozen werd verzameld buiten Meijendel. Onderzoek in het archief van het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland zou mogelijk nog gegevens kunnen opleveren over de herkomst van aangekocht plantsoen.

Voorlopig is de meest waarschijnlijke hypothese dat de rozen zich via (trek)vogels hebben verspreid en in vers omgewoeld duinzand zijn ontkiemd. Ook de groeiplaatsen waar deze rozesoorten elders in het duingebied zijn gevonden wijzen sterk in die richting. In het algemeen hebben rozen een pioniersgedrag en zijn ze succesvol op vers kalkhoudend duinzand en op verse kalkhoudende klei- of leemgrond.

Determinatie

Rosa elliptica is verwant aan de Egelantier, maar heeft smalle blaadjes en mist de kenmerkende appelgeur. De bottels en bottelstelen zijn niet bekleerd. *Rosa elliptica* lijkt nog het meest op *Rosa agrestis* (Kraagroos) die sporadisch in Zuid-Limburg voorkomt. De Kraagroos onderscheidt zich onder meer door de witte bloem en de afstaande of teruggeslagen kelkbladen. Meldingen van *Rosa agrestis* in de duinen (Amsterdamse Waterleidingduinen) zijn tot dusver niet geverifieerd. Mogelijk betreft het hier ook een vondst van *Rosa elliptica*.

De Struweelrozen zijn verwant aan de Hondsozen, maar zij hebben een habitus die meer lijkt op die van de Egelantier; ze groeien vrij rechtop en vormen ook uitlopers. Opvallend bij de Struweelrozen is de grote stijloping, het orificium. De Behaarde en de Kale struweelroos hebben langblijvende en opstaande kelkbladen. *Rosa subcanina* lijkt sterk op de Kale struweelroos, maar heeft een minder opvallende stijloping en afstaande kelkbladen.

Wilde rozesoorten zijn in ons land onderbelicht, wat vooral te maken heeft met lastige determinatie. Een goed bruikbare determinatietabel is onlangs verschenen van de hand van Henker

en Schulze in het tijdschrift *Gleditschia*. De variatie van de rozesoorten is groot en overgangsvormen of hybriden komen veel voor. Hondсроzen hebben de eigenschap dat de moederplant meer bepalend is voor de erfelijke eigenschappen dan de vaderplant. Hierdoor kunnen allerlei overgangen voorkomen tussen twee soorten.

LITERATUUR

- Graham GG & AL Primavesi 1993. *Roses of Great Britain and Ireland*. BSBI Handbook No 7, London.
- Henker H & G Schulze 1993. Die Wildrosen des norddeutschen Tieflandes, In: *Gleditschia* 21 (1993) 1, 3-22, Berlin.
- Heukels P (ongepubl.). *Rosa (Sectie Caninae) in Nederland*. Intern rapport Rijksherbarium, ongepubliceerd, Leiden.
- Klastersky I 1978. *Rosa*, In: *Flora Europaea*, Vol. 2., Cambridge.
- Maes NCM 1995. Genetische kwaliteit inheemse bomen en struiken. Deelproject: De kustduinen. IKC-Natuurbeheer, Wageningen.
- Maes NCM 1994. Wilde rozen. In: *Tuin en Landschap* nr 21, Leiden.
- Timmermann G & T Müller 1994. *Wildrosen und Weissdorne Mitteleuropas*. Stuttgart.

Foto 2: *Rosa canina*, Hondсроos, Meijendel, 1994.
Foto: N.C.M. Maes.

Foto 3: *Rosa elliptica*, Schotsman op Walcheren, september 1995;
Foto: N.C.M. Maes.